

Vážení čtenáři,

předkládáme druhé číslo časopisu Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání. Hlavní záměry a koncepce nového časopisu byly představeny v úvodníku prvního čísla (viz http://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/files/2017/01/Gramotnost_01_Editorial.pdf). Číslo druhé na první navazuje. Obsahuje příspěvky, které byly prezentovány na konferenci *Čtu a stávám se čtenářem 2016 – Propojení cest výzkumu a praxe* (PedF UK) a které se již do prvního čísla nevešly. Děkujeme všem autorům – jak za jejich sdělení na konferenci, tak za články, které z konferenčních příspěvků vycházejí.

Co je konkrétně obsahem druhého čísla? Co mají publikované články společného? Především to, že referují o různých aspektech čtenářské gramotnosti a cílí především na počáteční etapy jejího rozvoje. Záběr článků je ale poměrně široký, věnují se kognitivním aspektům čtenářské gramotnosti i různým cílovým skupinám (jak běžných čtenářů, tak dětí s riziky čtenářských obtíží). Zabývají se teoretickými aspekty čtenářské gramotnosti a podněty pro její rozvoj (vliv vrstevníků, rodičů i učitelů), ale i možnostmi dalšího rozvoje prostřednictvím výuky i intervencí. Ve shodě s deklarovanými

žánry časopisu najdeme v novém čísle přehledové i výzkumné studie, doplněné jednou zprávou z konference a jednou recenzí. Pojďme si nyní příspěvky stručně představit.

Jaroslav Říčan poskytl časopisu přehledovou studii, ve které se věnuje rozvoji metakognitivních strategií, zejména s ohledem na jejich budování u dětí školního věku. Lze konstatovat, že ani v současné době neutichá zájem o sledování vztahů mezi zráním a učením. Studie se totiž zabývá souvislostmi metakognitivních strategií s věkem a všímá si možností jejich vnější podpory (tzv. metakognitivní řízení). I kdyby se při prvním zhlédnutí příspěvku zdálo, že se čtenářské gramotnosti příliš netýká, je to jen prvotní dojem. Téma má pro čtenářskou gramotnost důležité poselství, neboť poskytuje oporu pro explicitní učení se čtenářským strategiím, jak i autor v závěru svého článku dále rozvíjí.

Druhý příspěvek je empirického charakteru a vznikl prostřednictvím výzkumného projektu se zaměřením na kognitivní vývoj dětí na počátku vzdělávání. Autorky Simoneta Babiaková a Jana Venzelová se zaměřily konkrétně na dětské prekoncepce v oblasti jazykové/literární gramotnosti při přechodu z mateřské do základní školy. Zabývají se

pohledem učitelek na výkonové standardy v preprimárním vzdělávání a srovnávají dosažené výstupy s prekoncepce dětí z hlediska psaného jazyka (čtení, psaní, kniha) na počátku vzdělávání. Jak se ukazuje, gramotnostní prekoncepce jsou významným prvkem dalšího rozvoje gramotnosti a nemělo by se na ně zapomínat.

I další příspěvek se týká předškolních dětí. Autorky Petra Šedinová a Gabriela Seidlová Málková v něm referují o výzkumné intervenční studii, která sledovala účinnost strategií rozvoje raně gramotnostních dovedností. Ověřován byl krátkodobý a intenzivní trénink fonemického povědomí a znalosti písmen, tedy klíčových pregramotnostních schopností/dovedností. Výstupy programu byly srovnávány s výsledky jiného intervenčního programu zaměřeného na rozvoj grafomotorických dovedností a skupinou dětí bez intervenčního programu. Studie přinesla zajímavé výstupy a měla by se stát oporou pro vytvoření uceleného edukativního nástroje pro podporu klíčových dovedností na počátku vzdělávání. Hodnocení efektivity je poměrně náročný metodologický postup. Článek tak může mít i edukativní přínos – jak se podobné studie mohou připravit a realizovat a jak mají být analyzovány a interpretovány.

Těžištěm čtvrtého příspěvku byla skupina žáků s riziky. Týká se rodičovské percepce vývoje čtenářské gramotnosti u dětí s riziky čtenářských obtíží. Pavla Presslerová a Anna Kucharská v něm upozorňují na důležitý fenomén, a to na včasné rozpoznání potenciálních

obtíží v rozvoji čtenářské gramotnosti jako zásadního okamžiku včasné pomoci dětem ohroženým obtížemi ve čtení a psaní. Podkladem pro výzkumnou studii bylo dotazníkové šetření, respondenty byli rodiče tří skupin – rodiče dětí s rodinným rizikem dyslexie a rodiče dětí s narušeným vývojem řeči (vývojovou dysfázií) ve srovnání se skupinou rodičů dětí typického vývoje. Výsledky poukázaly na odlišné uvědomování si potenciálních obtíží ve srovnávacích skupinách rodičů i jejich odlišné schopnosti všimnout si klíčových obtíží, dále na rozdíly ve čtenářském chování dětí i jejich vztahu ke čtení i na ne vždy efektivní podpůrnou síť ve školním prostředí.

Markéta Šauerová v posledním článku představuje zajímavý model rozvoje čtenářské gramotnosti – tzv. čtenářský tutoring. Ten se opírá nikoli o edukativní působení dospělého, nýbrž využívá vrstevnické skupiny jako účinného faktoru zvyšování čtenářských kompetencí. Autorka příspěvku představuje tři možné „sub“ modely tutoringu (asymetrický model, kooperující skupiny záměrně vytvořené a náhodně vytvořené skupiny) a prezentuje popis realizace těchto modelů i výzkumné výsledky, srovnávací přínosy jednotlivých programů. Věříme, že příspěvek podnítl snahu hledat další postupy pro rozvoj čtenářské gramotnosti.

V našem čísle hodláme referovat o zajímavých akcích, publikovat recenze publikací či analytické zprávy, věnující se teoretickým aspektům i aplikačním počínům. V tomto čísle je to informace

o mezinárodní akci, která byla organizována s podporou dalších subjektů na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v červnu tohoto roku (konferenci pořádal Ústav pro rozvoj vzdělávání ve spolupráci s Českou školní inspekcí). Konference *Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání* (IAE), která je české veřejnosti známa prostřednictvím nejrozličnějších srovnávacích výzkumů, se tak stala významnou akcí, poukazující nikoli jen na výstupy ze srovnávacích výzkumů, nýbrž i na metodologické odlišnosti a potřebu hloubkové analýzy dosažených výstupů.

Posledním příspěvkem je recenze dvou publikací věnovaných různým aspektům čtení a čtenářství u dětí s riziky, tedy třem cílovým skupinám, které byly sledovány ve výzkumném projektu GAČR *Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika* (Sotáková et al., 2014; Špačková et al., 2016). Jedná se o děti se specifickými poruchami učení, děti s vývojovou dysfázií a děti s poruchou autistického spektra. Obě publikace tvoří celek – od teoretického vymezení, přehledu zásadních bibliografických zdrojů k popisu výzkumu zaměřeného na porozumění čtenému a jeho výsledkům – hledání styčných i odlišných charakteristik i čtenářských potíží u těchto skupin.

Doufáme, že nové číslo zaujme čtenáře. Co nového chystáme?

V současné době připravujeme první monotematické číslo časopisu, věnované jazykovému pozadí gramotnosti. Editorky, Gabriela Seidlová Málková a Klára Špačková připravily čtyři tematické

okruhy, ve kterých byly přijímány teoretické, přehledové či výzkumné studie. Jedná se o úlohu jazykových schopností/dovedností ve vývoji čtenářské gramotnosti i o problematiku jazykového vývoje u dvou specifických skupin – jedinců se specifickou poruchou učení a specifickou poruchou řeči a jazyka (vývojovou dysfázií). Předpokladem dále bylo, že by mohly být publikovány studie popisující rozvoj gramotnosti ve skupinách s riziky ve vývoji řeči a jazyky i studie, které si všímají otázek hodnocení úrovně jazykových schopností/dovedností. Doufáme, že se podaří tematické okruhy naplnit a již nyní se těšíme na nové číslo!

Pro příští rok chystáme dvě monotematická čísla – první bude věnováno matematické a přírodovědné gramotnosti. Druhé pak – a tentokrát v angličtině – bude zasazeno do kontextu mentoringu ve školství a vzdělávání. Ohlášení přesnějších parametrů i časového harmonogramu obou monotematických čísel bude zveřejněno na webových stránkách časopisu (viz <http://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/vyzvy-pro-autory/>).

Anna Kucharská, editorka